

9. Криминалистика: Учебник для вузов / Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская / Под ред. Р.С. Белкина. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА * М, 1999. – 990 с.

10. Ермолович В.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений / В.Ф.Ермолович. – Минск: Амалфея, 2001. – 304 с.

11. Белкин Р.С. Курс криминалистики: В 3 т. Т. 3: Криминалистические средства, приемы и рекомендации / Р.С. Белкин. – М.: Юристъ, 1997. – 480 с.

12. Гаврилин Ю.В. Криминалистика: методика расследования отдельных видов преступлений: Курс лекций / Ю.В. Гаврилин, Н.Г. Шурухов; Под ред. Н.Г. Шурухова – М.: Книжный мир, 2004. – 468 с.

13. Криминалистика: Криминалистическая тактика и методика расследования преступлений: Учебник для студ. юрид. вузов и факультетов / Шепитько В.Ю., Коновалова В.Е., Матусовский Г.А. и др. / Под ред. В.Ю. Шепитько – Х.: Одисей, 2001. – 376 с.

14. Тищенко В.В. Подготовка преступления как объект криминалистического исследования / В.В. Тищенко // Актуальные проблемы криминалистики. Материалы международной научно-практической конференции (Харьков - 2003). – С. 94-96.

15. Кримінальна справа № 0256/07 // Архів Краснодонського районного суду Луганської області. – 2007. – С. 2.

16. Салтвевский М.В. Криминалистика в современном изложении юристов: Учебное и практическое пособие / М.В.Салтвевский. – Х.: ИМП "Рубикон", 1997. – 432 с.

17. Сегай М.Я. Судебная экспертиза материальных следов-отображений (проблемы методологии) / М.Я. Сегай, В.К. Стринжа. – К.: Ін Юре, 1997. – 174 с.

18. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений: Учебник / В.К. Лисиченко, В.И. Гончаренко, М.В. Салтвевский и др.; Под. ред. В.К. Лисиченко. – К.: Выш. шк., 1988. – 405 с.

УДК 331.5:349.2

О.Е. Михайлова

■ ПОНЯТТЯ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ
■ ЯК ОБ'ЄКТИВНЕ ЯВИЩЕ
■ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ

У статті розглянута проблема дослідження трудової міграції в контексті розвитку ринку праці в Україні з точки зору сучасних тенденцій світової економіки. Проаналізовано вплив трудової міграції на сучасний стан розвитку економіки в Україні.

Ключові слова: *трудова міграція, економічний розвиток, національний ринок праці, міжнародний ринок праці, якість життя.*

В статті розглянуто проблему дослідження трудової міграції в контексті розвитку ринку праці в Україні з точки зору сучасних тенденцій світової економіки. Проаналізовано вплив трудової міграції на сучасний стан розвитку економіки в Україні.

Ключові слова: *трудова міграція, економічне розвиток, національний ринок праці, міжнародний ринок праці, якість життя.*

The article is considered the issue of research of labour migration in the context of labour-market development in Ukraine in terms of modern trends of the world economy. Influence of labour migration on the current state of economic development in Ukraine is analysed.

Key words: *labour migration, economic progress, national labour-market, international labour-market, quality of life.*

Сучасний стан розвитку економіки в Україні викликає все більше занепокоєність серед населення внаслідок наступних підстав. По-перше, відсутність реальної можливості працевлаштування українського населення у рідній країні. Незбалансованість попиту і пропозиції на вітчизняному ринку праці свідчить про невідповідність отриманих раніше професій і спеціальностей сучасним вимогам та потребам виробництва [1, с. 134]. Неможливість знайти роботу в Україні належить до найскладніших проблем, яка потребує нагального вирішення з метою уникнення багатьох наслідків, що спіткають нашу державу на шляху до економічного зростання та інтеграції у світове співтовариство. Так, в Україні рівень безробіття населення у віці 15-70 років на січень-грудень 2009 року склав 8,8%, а працездатного віку - 9,6%. У березні 2010 року кількість зареєстрованих безробітних громадян складала 505,2 тис. осіб. По-друге, незадовільний стан якості життя та низький рівень доходів викликають бажання у населення поліпшити умови їх життя різноманітними заходами, навіть якщо для цього знадобиться залишити рідну країну. Але, слід зауважити, що доходи українських громадян, які працюють за кордоном залежать, перш за все, від країни працевлаштування та сфери зайнятості. Як правило, найбільше трудові мігранти заробляють у сфері будівництва та у сфері обслуговування, трохи менше заробляють у сільському господарстві. Таким чином трудящі-мігранти, задіяні у сфері будівництва заробляють менше, ніж місцеве населення у цій сфері. По-третє, високий рівень безробіття сприяє зменшенню трудового потенціалу держави та призводить до збільшення зовнішньої трудової міграції. Слід погодитись з думкою М.П. Денисенка, який вважає,

що від того наскільки успішно функціонує економіка, у якій фазі економічного циклу вона знаходиться, як сполучаються ринкові вигоди функціонування і державне регулювання, чим характеризується поведінка головних суб'єктів ринку залежить попит на робочу силу та її пропозиція, обсяг зайнятості й рівень безробіття [2, с. 8]. Так, наприклад, попит робочої сили у березні 2010 року в Україні складав 518,9 тис. осіб, а потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць та вакантних посад складав лише 73,1 тис. осіб. Тому загострення становища на ринку праці в Україні та нагальна потреба в вирішенні цих проблем змушує розглядати поняття трудової міграції як об'єктивне явище сучасного ринку праці та явище, яке здатне поліпшити якість життя населення, збільшити рівень їх доходів та зменшити рівень безробіття. Крім цього, трудова міграція громадян України за кордон буде сприяти набуттю додаткових професійних навичок, підвищенню їх професійної кваліфікації та створенню додаткових передумов з метою впровадження в Україні інновацій.

Аналіз та оцінка наукових праць свідчить, що проблемам трудової міграції приділялась увага як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками. Серед вітчизняних науковців, які займалися дослідженням питання трудової міграції, слід відмітити праці Д. Акімова, В.Г. Буткевича, О.А. Вишневської, А.П. Гайдучького, Л.С. Крупки, Е.М. Лібанової, О.А. Малиновської, І.А. Малютіна, В.І. Олефір, І.М. Прибиткової, Ю.І. Римаренка та ін. Особливу увагу також привертають праці зарубіжних вчених, таких як С. Годінгс, М. Левін, Я. Мінсер. Істотний внесок в дослідження окремих аспектів трудової міграції внесли такі російські дослідники, як Н. Вишневська, С. Глінкіна, А. Кіреєв, Н. Кулікова, Г. Овчинніков, Т.А. Пруднікова, І. Сініцина. Але, на жаль, аналіз та вивчення численних наукових праць не дав змогу повно та всесторонньо визначитись з проблемою визначення трудової міграції як об'єктивного явища сучасного ринку праці на даному етапі економічного розвитку та внаслідок вищезгаданих підстав.

Трудова міграція характеризується як складне явище, яке вимагає розгляду та аналізу з точки зору сучасних тенденцій світової економіки. Міграція робочої сили обумовлюється, перш за все, наявністю економічних причин, до яких, головним чином, належать високий рівень безробіття, відсутність реальної можливості працевлаштування та низький рівень доходів у рідній країні. Саме незадоволення через різницю в оплаті праці підштовхує населення до різноманітних заходів, у тому числі, до переїзду в іншу країну з метою працевлаш-

тування. Проблема трудової міграції та її економічні наслідки розглядаються як суттєвий фактор, який впливає на темпи економічного розвитку.

Необхідно звернути увагу, що у багатьох країнах світу спостерігається вплив трудящих-мігрантів на діяльність окремих галузей. Так, після залишення трудовими мігрантами країни працевлаштування деякі галузі припиняють працювати через відсутність необхідних трудових ресурсів. Слід зазначити, що загалом місцеві жителі не виконують непривабливу та низькооплачувану роботу, яку виконують трудові мігранти. В нашій державі теж спостерігається потреба підприємств у працівниках за різними видами економічної діяльності. Наприклад, у сфері будівництва потреба у працівниках на січень-грудень 2009 року складала 3,2 тис. осіб; у сфері транспорту та зв'язку – 4,9 тис. осіб; у сфері промисловості – 14,7 тис. осіб; у сфері державного управління – 11,2 тис. осіб; у сільському господарстві – 2,2 тис. осіб. Загалом потреба у працівниках в Україні за січень-грудень 2009 року складала 65,8 тис. осіб. Дійсно, такі результати вражають, адже в країні виникає така ситуація, коли місцевий ринок праці не заповнюється українськими громадянами, причому рівень безробіття не зменшується. За для уникнення цієї ситуації виникає необхідність в залученні іноземних працівників, які будуть спроможні виконувати таку роботу, від якої відмовляються місцеві жителі. А це, в свою чергу, можливо лише за умови, якщо Україна буде мати вищий рівень добробуту, ніж будь-яка інша країна світу. За визначенням Ю. Брайчевського, у загальних рисах тенденції, що відбуваються на європейському ринку праці, можна представити як розшарування на ринки висококваліфікованої та низькокваліфікованої робочої сили, причому ринок висококваліфікованих кадрів виходить на міжнародний рівень, опиняючись на стрижні глобалізаційних процесів, тоді як ринок низькокваліфікованих ресурсів лишається виключно під національним контролем [3, с. 28].

Різниця між темпами економічного розвитку країн дедалі більше штовхатиме населення до кардинальних змін, а саме, до покращення їх матеріального становища шляхом пошуку нової роботи. Так, шляхом аналізу досліджень виявилось, що обсяг трудової міграції громадян України за кордон в рік коливається від 2 до 7 млн. Так, Україна постачає значну кількість кваліфікованих працівників до багатьох країн з більш високим рівнем добробуту для виконання переважно малокваліфікованої та низькооплачуваної роботи. Основними країна-

ми, які приймають значну кількість трудових мігрантів є найбільш розвинені в економічному просторі країни, це – США, Німеччина та ін. Однак, слід зазначити, що для окремих країн світу високий рівень трудової міграції може призвести до негативних змін в економіці країни, що характеризується посиленням соціальної напруженості, збільшенням кількості безробітних, посиленням проблеми інфляції. Це пояснюється тим, що серед сучасних мігрантів, які приїждять з метою працевлаштування за кордон, лише незначна їх кількість складає кваліфіковані трудові ресурси, а інші, у переважній більшості, з часом залишають колишнє місце роботи та поповнюють ряди безробітних, натомість того, щоб повернутися до рідної країни. Тому, з приводу цього, виникає необхідність запровадження суворої міграційної політики, щодо порядку в'їзду робочої сили до країни на тимчасове або постійне проживання, однак, враховуючи при цьому економічні чинники.

Особливий інтерес становить друга складова, яка впливає на сучасний стан розвитку економіки в Україні, це незадовільний стан якості життя та низький рівень доходів населення. Тому, на сьогодні перед нашою державою стоїть завдання поліпшити ситуацію на національному ринку праці, а саме, здійснити важливі та необхідні дії щодо підвищення життєвого рівня населення.

Аналіз джерел щодо рівня доходів українців в країнах ЄС показав, що переважна більшість наших мігрантів заробляє в декілька разів менше корінних жителів, але абсолютна їх більшість отримує в середньому 1000 євро на місяць [4, с.96]. Також цікавою є інформація, що ті трудові мігранти, які знайшли досить вигідну роботу за кордоном, після повернення до рідної країни, маючи певний досвід роботи, оцінюють себе як кваліфікованих працівників тієї чи іншої галузі, які здатні навчити професійними здібностями інших працівників. Тому повернення трудових мігрантів слід розглядати як позитивне явище, завдяки якому збільшиться кількість кваліфікованих трудових ресурсів. Щоб уникнути ситуації можливого повернення трудящого-мігранта до країни працевлаштування держава повинна створити необхідні сприятливі умови для поліпшення ситуації на місцевому ринку праці. Як зазначає М. Телішук, становлення повноцінного ринку праці – одна з найважливіших ланок у розвинутій ринковій економіці, що передбачає надання права кожній людині на вільний продаж своєї праці за власним бажанням і вибором на засадах трудового найму [5, с. 135].

Але, не слід забувати, що трудова міграція може призвести також до певних соціальних витрат. Так, зменшення кількості висококваліфікованих трудових ресурсів може вплинути на скорочення продуктивності підприємств та промисловості, а це в свою чергу, призведе до втрати роботи іншими працівниками. Тобто, крім економічних наслідків, завжди існують соціальні, не менш важливі, наприклад такі, як збільшення кількості неповних сімей.

Останнім часом спостерігається тенденція до збільшення кількості робочих місць з несприятливими та шкідливими умовами праці, а це, в свою чергу, створює передумови для використання праці трудящих-мігрантів. Шкідливі та несприятливі умови праці не зупиняють трудових мігрантів, адже, саме таким чином легко отримати грошові доходи, навіть не маючи високої кваліфікації.

Слід зазначити, що низька оплата праці на сучасному етапі розвитку економіки не тільки призводить до падіння продуктивності та якості праці, але й призводить до втрати трудового потенціалу країни. Зменшення різниці в рівні добробуту країн, які постачають робочу силу та країн, які приймають осіб з метою працевлаштування, зможе уникнути ситуації пов'язаної з втратою трудового потенціалу країни.

Звичайно, трудова міграція як важлива складова сучасного ринку праці завжди передбачала переміщення робочої сили з країни з менш високим рівнем доходів до країни з більш високим рівнем доходів. Тому трудові мігранти не мають бажання повертатися до тих пір, поки умови життя та праці не покращаться.

Наступним важливим питанням, яке сприяє зменшенню трудового потенціалу держави та призводить до збільшення трудової міграції є високий рівень безробіття. І. Прибиткова підтверджує, що вимушена незайнятість, повна або часткова, стала надбанням особистого життєвого досвіду кількох мільйонів працюючих українців [6, с. 157]. Дійсно, постійна незадоволеність деяких українських громадян умовами праці, а саме: тривалістю робочого дня, системою та розмірами оплати праці, питанням охорони праці, призвели до негативного відношення українців до місцевого ринку праці та виявили бажання пошуку роботи з більш сприятливими умовами праці за кордоном. Однак, не слід забувати, що деякі умови праці в Україні не відрізняються від відповідних умов праці за кордоном. Так, наприклад, питання охорони праці стає одним із факторів успішного розвитку економіки країни. Сприятливі та безпечні умови праці впли-

вають на працездатність та здоров'я людини, що є необхідною умовою підвищення продуктивності та якості праці. Найбільша кількість українських громадян страждають у сферах будівництва, транспорту, на виробництві. Впродовж останнього часу спостерігається дуже складна ситуація у сфері охорони праці, як в Україні, так і на міжнародному рівні. Хоча перші кроки до покращення умов та безпеки праці були зроблені, однак повністю покращити ситуацію та уникнути нещасних випадків та травм не вдалося.

Зміни на місцевому ринку праці, високий рівень безробіття виникли також на підставі того факту, що у населення не виникало бажання докладати значних зусиль для отримання професійних навичок та підвищення кваліфікації. Вони працювали не дивлячись у майбутнє, вважаючи, що ніколи не виникне ситуації, коли будуть потрібні, переважно, висококваліфіковані працівники. Тому більшість громадян знаходять вирішення цього питання шляхом виїзду за кордон. Однак, подібна ситуація може виникнути і за кордоном, чимало українців прибувши до країни працевлаштування залишаються задоволеними умовами праці. Адже більшість з них працює не за спеціальністю, отримуючи при цьому досить невелику платню. Вони працюють у сферах, які зазвичай не зайняті місцевим населенням, у першу чергу, це сфери обслуговування, сільське господарство. Тому, в деякій мірі, говорити тільки про позитивні наслідки трудової міграції не доводиться. Разом з тим, позитивні наслідки трудової міграції досить значні у порівнянні з негативними наслідками, оскільки лише грошові перекази трудових мігрантів сягають високих розмірів та відіграють важливу роль в забезпеченні необхідного рівня добробуту сімей та близьких родичів мігрантів. Крім цього, грошові внески трудових мігрантів розглядаються як необхідна складова розвитку ринку праці в Україні у цілісній системі економічного розвитку.

Трудові мігранти, які приїждять до країни працевлаштування можуть сприяти зменшенню кількості робочих місць та збільшенню безробіття серед місцевого населення. Однак, це трапляється не завжди, тому що трудящі-мігранти, як визначалося раніше, найчастіше працюють у тих сферах, де не існує конкуренції з місцевим населенням, тобто ці сфери задіяні лише мігрантами. Разом з тим, трудові мігранти теж залишаються не задоволеними тими умовами праці, які їм пропонують, але не маючи бажання шукати кращу роботу та витрачати на це час, вони погоджуються навіть на ці умови, адже за

виконану роботу вони отримають значно більше, ніж би вони отримали за таку саму роботу у своїй країні.

Дійсно, вимушена незайнятість спіткає населення кожної країни. Так, за методологією Міжнародної організації праці безробітне населення необхідно розглядати за тривалістю незайнятості, за тривалістю пошуку роботи та за причинами незайнятості. Кількість безробітного населення у віці від 15 до 70 років за тривалістю незайнятості в 2009 році складала 1958,8 тис. осіб, з них особи, які раніше мали роботу – 1615,2 тис. осіб. За час незайнятості, наприклад, від 9 до 12 місяців, кількість безробітного населення у 2009 році складала 9,5%. Якщо розглядати тривалість пошуку роботи від 9 до 12 місяців, то кількість безробітного населення в 2009 році складала 6,3% від загальної кількості безробітного населення – 1958,8 тис. осіб. За методологією МОП остання класифікація кількості безробітного населення залежить від причин незайнятості, до яких належать звільнення з економічних причин, за власним бажанням, демобілізовані з військової строкової служби, не працевлаштовані після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації, звільнені за станом здоров'я, через оформлення пенсії за віком, інвалідністю, звільненні у зв'язку з закінченням строку контракту та інші причини. Загальна кількість осіб, які були звільнені за власним бажанням в 2009 році складала 27%, осіб, які були звільнені з економічних причин нараховується 45,5%, демобілізованих з військової строкової служби – 0,8%, не працевлаштованих після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації – 14,1%, звільнених за станом здоров'я, через оформлення пенсії за віком, інвалідністю – 0,7%, звільнених у зв'язку з закінченням строку контракту – 9%, з інших причин – 2,9%.

Таким чином, аналіз кількості безробітного населення за причинами незайнятості показує, що найбільша кількість осіб були звільнені з економічних причин, а це свідчить про економічну нестабільність в країні, що характеризується відсутністю можливості реалізувати громадянами свої професійні та творчі здібності.

У свою чергу, Петрова І.Л. справедливо пропонує наступні головні чинники масової еміграції українського населення:

- велика різниця в умовах життя і рівнях заробітної плати в Україні й країнах Заходу;
- відсутність перспектив професійного зростання для багатьох здібних людей;

- економічна нестабільність у країні й невизначеність шляхів виходу з неї;

- відсутність безпеки громадян [7, с. 22].

Отже, підсумовуючи вищесказане, необхідно з впевненістю сказати, що трудова міграція – складне явище, яке вимагає від держави постійної уваги та контролю, оскільки саме трудова міграція дозволить уникнути багатьох соціальних та економічних проблем, що виникають у країні. Так, наприклад, відсутність належного контролю за виїздом та в'їздом окремих категорій громадян до країни працевлаштування, недосконалість законодавства у сфері трудової міграції, наявність великої різниці між добробутом країн призвели до появи нелегальної міграції.

Міжнародна міграція робочої сили є вагомим складовим економічного розвитку будь-якої з країн світу.

Процес входження України до міжнародного ринку праці поклав початок розвитку трудової міграції, яка здійснюється у вигляді виїзду українських громадян за кордон з метою працевлаштування, а також залучення та використання в Україні праці іноземних громадян.

Використана література:

1. Крупка Л.С. Трудова міграція в Україні: стан, тенденції, наслідки // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. – Львів, 2006. – Вип. 1 (3) – С. 131-141.

2. Денисенко М.П., Гулик Л.С. Державне регулювання ринку праці в Україні: досвід та проблеми // Економіка та держава. – 2005. – № 1. – С. 8-10.

3. Брайтчевський Ю. Міграційні стосунки України і ЄС // Міграція і толерантність в Україні: Зб. ст. / За ред. Ярослава Пилинського. – К.: Стило, 2007. – С. 25-32.

4. Гайдуцький А.П. Масштаби доходів українських трудових мігрантів // Економіка та держава. – 2008. – № 2. – С. 96-99.

5. Теліщук М. Теоретичні аспекти удосконалення ринку праці // Підприємництво, господарство і право, 2004. – № 10. – С. 135-138.

6. Прибиткова І. Трудові мігранти у соціальній ієрархії українського суспільства: статусні позиції, цінності, життєві стратегії, стиль і спосіб життя // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 4. – С. 156-167.

7. Петрова І.Л. Регулювання зайнятості у світлі глобалізаційної перспективи // Економіка та держава. – 2005. – № 2. – С. 19-23.